

HUMANITARNO RAZMINIRANJE NA KOSOVU

Humanitarian Demining Activities in Kosovo

Matjaž Bizjak* UDK 623.36(497.115)

Povzetek

Po vojni na Kosovu, ki se je končala 10. junija 1999, so prve ocene predvidevale, da je 3 % površine potencialno nevarno področje. Prve ukrepe razminiranja je izvedel KFOR, že junija 1999 pa je bil ustanovljen Mine Action Co-ordination Centre (MACC), ki je vodil, koordiniral in nadziral razminiranje Kosova. Oblikovan je bil tudi poseben program humanitarnega razminiranja Kosova (PHRK), ki je predviden čas razminiranja razdelil na tri faze: uvodno fazo, izredno fazo in fazo konsolidacije. V uvodni fazi je MACC prevzel glavno besedo pri razminiranju, v izredni fazi sta bili v ospredju varna vrnitev beguncev in rekonstrukcija Kosova, faza konsolidacije pa je pomenila sistematičen pristop k razminiranju. Za slednjo fazo je bil izdelan tudi poseben projekt računalniškega določanja prioritete, v katerem so vsa nevarna območja dobila status visoke, srednje ali nizke prioritete. Prve aktivnosti na terenu so se začele izvajati že junija 1999, v celoti pa je pri razminiranju na Kosovu sodelovalo okoli 1000 ljudi. Pri razminiranju so prvič v svetu aktivno vlogo igrale tudi ženske, poleg tega se je na Kosovu v praksi preizkušal tudi projekt Izvidovanje minskih polj Kosova iz zraka, ki pa ni bil uspešen. Slovenski delež pri razminiranju je bil zelo velik. PHRK je bil uradno zaključen decembra 2001.

Abstract

According to the first estimates following the war in Kosovo, which ended on 10 June 1999, 3% of the region is potentially hazardous. The first demining efforts were conducted by KFOR, and in June 1999 the Mine Action Co-ordination Centre (MACC) was established for the purpose of conducting, coordinating and supervising the demining of Kosovo. A special programme was also initiated for the humanitarian demining of Kosovo (PHRK), and the planned demining period was divided into three phases: the introductory phase, the emergency phase, and the consolidation phase. In the introductory phase the demining activities were conducted by MACC, in the emergency phase the main emphasis was given to the safe return of refugees and reconstruction, and in the consolidation phase a systematic approach to demining was implemented. For the last phase, a special prioritization software application was developed and used to assign high, medium or low priority status to all hazardous areas. The first field activities began to be performed in June 1999, and approx. 1000 persons were engaged in the Kosovo demining project. An active role in this international demining effort was for the first time played by females. The Mine Field Reconnaissance from air project was tested in Kosovo for the first time in practice, but failed to give the desired results. Slovenia played a major role in these demining activities. PHRK was officially concluded in December 2001.

Uvod

Decembra 2001 je v Prištini svoja vrata zaprl Mine Action Co-ordination Centre (MACC), ki je vse od junija 1999 koordiniral in vodil humanitarno razminiranje na Kosovu. To je bil prvi minski center OZN, ki je uspešno zaključil program humanitarnega razminiranja v neki državi. Zaključek programa ne pomeni, da na Kosovu ni več neeksplozivnih ubojnih sredstev, vendar je ta nevarnost zelo omejena, usposobljeni pa so bili tudi lokalni strokovnjaki, ki bodo nadaljevali razminiranje.

Prav zaradi tega in ker je bil slovenski delež pri tem procesu zelo izrazit, je treba proces humanitarnega razminiranja na Kosovu pobliže pogledati.

Prvi ukrepi kot uvod v razminiranje in ustanovitev MACC-a

Vojna za Kosovo se je končala 10. junija 1999, vendar sta NATO in mednarodna skupnost zbirala podatke o miniranih površinah že med samim spopadom.¹ Prav zaradi tega je NATO lahko izdal prvo minsko karto Kosova že 12. junija 1999, istega dne je Kosovo FORce (KFOR) začel s premikom svojih enot na Kosovo.

Prve ukrepe, ki so bili uvod v razminiranje, so izvedle enote KFOR-ja, ki so poskrbele za pregled in razminiranje glavnih komunikacij in ostale nujno potrebne infrastrukture.

Vendar je KFOR kmalu spoznal, da je treba razminiranje izvesti kompleksno, istočasno je prišla pobuda tudi s strani

* mag., Poveljstvo sil, Vojašnica Ivan Cankar, Vrhnika, matjaz_bizjak@hotmail.com

¹ Glede na razgovore z NATO častniki, so to izvajali predvsem s pomočjo satelitov, izvidniških in bojnih letal, kot tudi z intenzivnim zasliševanjem beguncev ob njihovem prihodu v Makedonijo ali v Albanijo.

Slika 1. Albanska meja, Košare. Potezna mina PMR 2A je bila zavarovana z 8 naletnimi minami PMA-1. (foto: M. Bizjak)
 Figure 1. Albanian border – Košare. A PMR-2A tripwire mine was protected with 8 keepers – PMA-1 anti-blast mines (photo: M. Bizjak)

Slika 2. Pomembno vlogo pri razminiranju so igrali za to usposobljeni psi in njihovi vodniki (foto: M. Bizjak)
 Figure 2. An important role in mine clearance was played by EDD and their handlers (photo: M. Bizjak)

Program humanitarnega razminiranja Kosova

Glede na že omenjeni PHRK je bil čas, v katerem naj bi bila pokrajina razminirana, razdeljen na tri faze: uvodno fazo, izredno fazo in fazo konsolidacije.

Uvodna faza

Uvodna faza se je zaključila v nekaj tednih, glavna namena te faze pa sta bila vzpostavitev strukture MACC-a ter pričetek oblikovanja baze podatkov, ki bi bila osnova za vse bodoče aktivnosti na terenu. MACC se je za razliko od večine drugih minskih centrov oblikoval na način, ki je porazdelil odgovornost med uslužbenke OZN in strokovnjake, ki so jih posamezne države donatorke napotile kot strokovno pomoč PHRK. Ta odločitev se je pokazala kot zelo dobra, saj so na tak način države donatorke imele ne samo formalni nadzor, ampak tudi neformalno kontrolo nad doniranimi sredstvi in so se zato hitreje in lažje odločale za nadaljnje donacije. Poleg tega pa so ti strokovnjaki poživili MACC z novimi in birokraciji OZN nesvojskimi idejami, ki so mnogokrat celo odstopale od predpisanih standardov OZN za humanitarno razminiranje, predvsem pa je to pomenilo uvajanje novih in kombiniranih oblik dela ter poudarjanje rizičnega upravljanja na vseh ravneh.⁵ MACC je bil v tej

OZN. OZN je namreč imenoval strokovnjake, ki naj bi ta proces vodili. Prav oni so že 17. junija 1999 v Prištini oblikovali MACC, ki je prevzel celotno organizacijo in koordinacijo razminiranja ter pripravili tudi t. i. Program humanitarnega razminiranja Kosova (PHRK).² Hkrati je stekla tudi prva aktivnost na terenu. Nevladna organizacija Halo Trust (HALO) je s strani britanske vlade dobila donacijo za izvedbo izvidovanja nivoja ena³ na področju celotnega Kosova. HALO je s šestimi ekipami na Kosovo prišel 13. junija 1999 in v 10 tednih so te ekipe v posebnih za to prirejenih terenskih vozilih obiskale 90 % naselij na Kosovu ter predale 1205 poročil o stanju na terenu.⁴ Kasnejše informacije so pokazale, da je bilo to izvidovanje zelo slabo izvedeno, vendar so bili to prvi podatki s samega terena, ki so poleg tega jasno kazali, da bosta rekonstrukcija in vračanje beguncev zaradi velika števila minskih polj precej oteženi. Ekipe so tudi opozorile na veliko število neeksplozivnih kasetnic.

Istočasno s prvim zbiranjem podatkov na terenu je MACC oblikoval svojo strukturo in v začetku julija začel proces razminiranja dejansko tudi voditi.

² Ta program je bil zaradi raznih zapletov s strani vodstva United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (UNMIK) potrjen šele 24. avgusta 1999.

³ Terminologija mednarodnih standardov humanitarnega razminiranja ločuje tri stopnje izvidovanja minskih polj. Izvidovanje nivoja ena je splošno izvidovanje, namenjeno pridobitvi najbolj splošnih informacij o miniranih površinah. Izvidovanje nivoja dva pomeni natančno določanje velikosti, orientacije in mej minskega polja. Izvidovanje nivoja tri pa pomeni preverjanje kakovosti opravljenega dela, ko je minsko polje že očiščeno in predstavlja neke vrste zadnjo kontrolo opravljenega dela.

⁴ The Halo Trust, Consolidated Minefield Survey Results, Pristina, August 1999. Ta poročila so potrdila nevarnost min v 187 naseljih, kasetnic v 129 naseljih, kar 684 naselji pa je bilo označenih za varne. V 269 primerih bi bilo treba izvidovanje ponoviti kasneje, ker ni bilo mogoče zbrati dovolj podatkov o morebitni nevarnosti min v bližini naselij.

⁵ Predstavniki UN Mine Action Service, tj. urada OZN, ki se ukvarja z razminiranjem, se s temi novimi prijemi večinoma niso strinjali. Nove metode dela s poudarkom na večjem tveganju so resda pogojevale precej večje število delovnih nesreč, vendar istočasno skrajšale čas razminiranja posameznih miniranih površin kot tudi celotnega Kosova na polovico.

Slika 3. Ljumbarda. Deminerka pri svojem delu (foto: foto arhiv MACC)

Figure 3. Ljumbarda. A female deminer at work (photo: MACC photo archive)

fazi kot prvi minski center poskusno opremljen s posebnim softver programom IMSMA.⁶ Ta program omogoča vnos vseh podatkov, vezanih na minsko situacijo v določeni državi, in istočasno njihov prikaz v GIS-obliki.

Izredna faza

Izredna faza se je začela konec julija in je potekala celo leto 1999. To je bil čas vrnitve okoli 800.000 beguncev, kar je pogojevalo tudi aktivnosti razminiranja na terenu. Oblikovane so bile majhne mobilne deminerske ekipe, stacionirane v posameznih krajih, ki so posredovale glede na nujne potrebe. Zaradi vračanja ljudi, bojzani pred minami presečenja in nevojaškim miniranjem je bila pozornost usmerjena predvsem preverjanju in razminiranju bivalnih površin.⁷

Slika 4. Ameriška kasetnica BLU-97 na Kosovu imenovana tudi »ubijalec otrok« (foto: foto arhiv MACC)

Figure 4. American BLU-97 cluster bomb in Kosovo, also called »Child killer« (photo: MACC photo archive)

Na zahtevo UNICEF-a je sledilo še preiskovanje in čiščenje šol ter njihove bližine. Do decembra leta 1999 je bilo tako pregledano 16.117 hiš ter 776 šol. MACC je ta čas izkoristil tudi za intenzivno zbiranje podatkov o stanju na terenu in sistematično graditev svoje baze podatkov. Glavni cilj izredne faze je bil, da postane življenje ljudi tudi v miniranih predelih pokrajine znosno, zato je bilo precej minskih polj ustrezno označenih. Ni pa v tej fazi bilo sistematičnega pristopa k razminiranju, ker razmere tega niso dopuščale. To pomeni, če je bil dostop do hiše miniran z minskim poljem, je bil skozi minsko polje narejen prehod, pregledana sta bila hiša in ozko območje okoli nje, ostalo minsko polje pa je bilo ustrezno označeno in evidentirano, ne pa tudi razminirano.

Faza konsolidacije

S prihodom zime 1999/2000 in prenehanjem vračanja beguncev je MACC pristopil k izdelavi načrta za fazo konsolidacije, ki se je začela s prvimi deli na minskih poljih februarja in marca 2000.

V ta namen je bil opravljen tudi poseben proces računalniškega določanja prioritete vseh nevarnih območij na Kosovu. Vsa NO so bila na osnovi štirih dejavnikov: bližina in oddaljenost od naselij (10 točk), bližina komunikacij (5 točk), kmetijsko zemljišče (2 točki), poraščenost z vegetacijo, namenjeno kurivu (1 točka), umeščena v tri prioritete kategorije: visoko, srednjo in nizko.⁸

⁶ Mine System for Mine Action database. Ta program je bil razvit s strani Ženevskega mednarodnega centra za humanitarno razminiranje (Geneva International Centre for Humanitarian Demining). Program je bil razvit prav in izključno v namene humanitarnega razminiranja. IMSMA je bila na Kosovu poskusno uvedena, zaradi dobrih rezultatov pa je to sedaj uradni računalniški program OZN, ki se postopoma uvaja v vse minske centre po svetu. Na Kosovu je bil program najprej deležen velikih kritik, vendar je do napak prišlo zaradi nepoznavanja samega programa.

⁷ Večina strokovnjakov je pričakovala, da je bilo na Kosovu postavljenih veliko min presečenja. V tem kontekstu je predvsem izstopala Svetovna zdravstvena organizacija (WHO), vendar je pozneje praktično delo ta pričakovanja negiralo.

⁸ Računalniško določanje prioritete je bilo opravljeno v štirih mesecih. Največji problem je predstavljalo zbiranje različnih baz podatkov in njihovo združevanje, ker Kosovo najmanj deset let ni imelo ažuriranih kakršnih koli podatkov o prebivalstvu, poseljenosti, vegetaciji itd. Kosovski MACC je bil prvi minski center, ki je izvedel računalniško prioritizacijo in jo potem sproti dopolnjeval z izsledki na terenu. Vsi ostali minski centri uporabljajo druge večinoma bolj subjektivne metode določanja prioritete. Po tem ključu je bilo vsako nevarno območje s skupno vsoto točk 9–18,5 umeščeno med visoke prioritete, med 3,5–9 točkami v srednje prioritete in z rezultatom pod 3,5 točkami v nizke prioritete.

Slika 5. PMA 2 je bila najbolj uporabljena mina na Kosovu. (foto: M. Bizjak)

Figure 5. PMA 2 was the most frequently used mine in Kosovo (photo: M. Bizjak)

Slika 6. Šar planina. Vojska Jugoslavije je nekatera minska polja tudi označila. (foto: M. Bizjak)

Figure 6. Šar planina. The Yugoslav army equipped some minefields with proper mine signs (photo: M. Bizjak)

Določanje prioritete vseh nevarnih območij je bilo uvod v fazo konsolidacije, ki je pomenila sistematičen pristop k obravnavi miniranih in drugih nevarnih površin. Za razliko od večine drugih minskih centrov se MACC ni odločil za izvedbo izvidovanja nivoja dva s pomočjo posebnih specializiranih ekip. To funkcijo so deloma prevzeli sami člani MACC-a, ki so vsako nevarno območje pred začetkom del obiskali vsaj dvakrat. Tovrstno zbiranje podatkov, ki je sicer od osebja MACC-a zahtevalo veliko naporov in tudi tveganja, je bilo eden od dejavnikov, ki je drastično zmanjšal čas in stroške razminiranja. To je obenem pomenilo, da so se deminerske kapacitete osredotočile izključno na razminiranje.

Velik miselni korak v fazi konsolidacije je pomenila tudi odločitev MACC-a, da je potrebno pri razminiranju uporabljati prednosti zapisnikov minskih polj (ZPM). Vojska Jugoslavije (VJ) je glede na vojaško-tehnični sporazum KFOR-ju predala 624 ZPM ter dva kompleta načrtov minskih polj.⁹ Načrti minskih polj so nakazovali največ miniranih površin v obmejnih predelih, kar je predhodno potrdilo tudi HALO izvidovanje. Skozi izredno fazo je potekalo tudi intenzivno primerjanje podatkov med ZPM in stanjem na terenu, poleg tega so bili vsi ZPM prevedeni v angleščino. Dokazano je bilo, da ZPM vsaj v 80 % ustrezajo dejanskemu stanju na terenu. Zaradi tega je bila sprejeta odločitev, da je potrebno to prednost maksimalno izkoristiti. Z letom 2000 so bile deminerske ekipe razporejene na delo izključno na potrjena minska polja in ne več na področja, kjer je samo obstajal sum na nevarnost. Celo več, ročno deminiranje se je izvajalo izključno v dejanskih minskih vrstah in ne med vrstami. Zemljišče med vrstami se je verificiralo pozneje z mehničnimi sredstvi in psi. Hitrost deminiranja se je tako povečala za 2–3 krat.

Slednje je vezano na naslednjo značilnost izvajanja razminiranja na Kosovu, in sicer, kombiniran pristop do miniranih površin. Za razliko od nekaterih drugih držav, kjer deminerska organizacija odloča o delu na konkretnem njej določenem minskem polju, je na Kosovu MACC tudi v samem procesu deminiranja obdržal glavno besedo nad minskim poljem, ki je bilo v delu. To pomeni, da je osebje MACC-a odločalo o pristopu, poteku in obliki razminiranja v vseh konkretnih primerih. MACC je lahko določeni deminerski organizaciji (MCO) minsko polje odvzel in ga dal v delo drugi, kar v večini drugih dežel skorajda ni mogoče. Zaradi tovrstnega pristopa je bilo mogoče deminerje ene MCO uporabiti za razminiranje minskih vrst, s težkimi stroji druge MCO verificirati zemljišče med vrstami in to potrditi s psi tretje MCO. Pogostokrat se je zgodilo, da so bile za posamezne primere na terenu oblikovane posebne mobilne deminerske skupine, sestavljene iz ljudi, psov in strojev iz različnih MCO. Edini cilj takega »gospodarjenja« z minskimi polji je bil čim hitrejši in kvalitetnejši razminiranje. Ta princip »enega gospodarja« ter s tem povezan kombiniran pristop k razminiranju se je na Kosovu pokazal kot zelo učinkovit.¹⁰

Za vsa NO, za katera niso obstajali ZPM, je bilo potrebno izvesti verifikacijo. S pomočjo donatorjev, sta bila za potrebe MACC-a najeti dve manjši ekipi, ki sta bili zadolženi za izvidovanje vseh preostalih NO. Zaradi kaotičnega stanja ob koncu vojne je bilo namreč v bazo podatkov vneseno veliko lažnih, dvojnih in nepreverjenih podatkov. Zaradi tega je bilo skupno število NO, dejansko mnogo večje kot v resnici. Pogostokrat so bila posamezna

⁹ VJ je že 19. junija 1999 predala 425 ZPM, vendar KFOR z njihovo kvaliteto ni bil zadovoljen in jih je vrnil VJ z zahtevo, da se kvaliteta informacij izboljša. VJ je drugič predala ZPM šele avgusta, njihovo število je naraslo na 624. Njihova kvaliteta je bila sila različna, nekateri ZPM so bili pisani celo naknadno po spominu. Dva ZPM sta bila fiktivna in mogoče narejena preden je bilo minsko polje sploh postavljeno, eden ZPM pa je bil lažen, z dejansko situacijo na terenu, vendar z napačnimi smermi, smerniki, razdaljami in celo drugimi minami. Eden od kompletov načrtov minskih polj je pripadal Prištinskemu korpusu, drugi pa neki nižji enoti. Podatki v obeh kompletih so bili mnogokrat različni.

¹⁰ MACC je takoj v začetku imel velike probleme pri uveljavljanju tega načela. Nekatere MCO so na Kosovo prišle pred oblikovanjem MACC-a in so se same nastanile v najbolj miniranih področjih ter začele delo na najenostavnejših minskih poljih z velikim številom min, kar je zelo pomembno za prepričevanje morebitnih donatorjev o potrebnosti njihovega dela.

Slika 7. Slovaški stroj za deminiranje Božena je vodena na daljavo. (foto: M. Bizjak)

Figure 7. The Slovak demining machine Božena is remote-controlled (photo: M. Bizjak)

Slika 8. Ržnič. Potezna mina PMR 3A, postavljena s strani paravojakov (foto: M. Bizjak)

Figure 8. Ržnič. PMR 3A trip wire mine placed by paramilitaries (photo: M. Bizjak)

minska polja zaradi različnih virov in nesistematičnosti v bazi podatkov prikazovana večkrat. Prva ekipa je bila tako zadolžena, da je obiskala vsa ta NO in nevarnost potrdila ali zavrgla. Do konca leta 2000 je ekipa obiskala vsa NO in v večini primerov negirala vsebino predhodnih poročil. Druga skupina pa je začela z delom v težko dostopnih področjih na potrjenih majhnih minskih poljih (2–15 min) oboroženih pretežno s poteznimi minami. Ta ekipa je v letu 2000 ob maksimalnem upoštevanju ZMP razminirala in preverila večino majhnih minskih polj ter na tak način omogočila, da so glavne deminerske kapacitete ostale na glavnih minskih poljih in jih ni bilo potrebno deliti.

Iskanje in uničevanje neeksploziranih kasetnic (Battle Area Clearance)

Ko govorimo o razminiranju Kosova, moramo vedeti, da se je MACC poleg minskih polj in posameznih min presečenja soočil tudi z velikim številom neeksploziranih kasetnic, odvrženih s strani NATA, ki so po nekaterih ocenah predstavljale 40 % vseh neeksploziranih ubojnih sredstev na Kosovu. Po NATO informacijah naj bi bilo nad Kosovom odvrženih 1392 kasetnih bomb. V nasprotju z VJ, ki je dokaj hitro predala ZMP, je NATO glede uporabe kasetnih bomb MACC precej časa pustil »tavat v temi«, edine informacije so bile informacije s terena in informacije o množičnih nesrečah s kasetnicami. Konec avgusta 1999 je NATO MACC-u predal 333 lokaciji kjer so bile kasetne bombe odvržene, vendar ta informacija nikoli ni bila popolna.¹¹

Iskanje in uničevanje kasetnic je potekalo bistveno drugače kot delo na minskih poljih, poleg tega je na trenutke skoraj polovica deminerjev na Kosovu izvajala iskanje in uničevanje neeksploziranih kasetnic t. i. Battle Area Clearance (BAC). Te delovne skupine so bile popolnoma ločene od skupin za delo na minskih poljih, njihova akreditacija je potekala ločeno in deminerjev usposobljenih za BAC ni bilo mogoče poslati na delo na minska polja.¹² BAC je sicer lažje in hitrejše kot delo na minskih poljih, vendar je zaradi občutljivosti kasetnic ravno tako izredno nevarno, izvaja pa se istočasno preverjanje na površini in pod njo. V sredini leta 2000 je na Kosovu prišlo do večjega števila skupinskih nesreč otrok s kasetnicami.¹³ Šlo je v večini primerov za nesreče z več smrtnimi žrtvami, zaradi česar je MACC sprejel odločitev, da je potrebno širom Kosova najprej odstraniti vse kasetnice na površini in s tem odstraniti neposredno nevarnost predvsem za otroke, šele nato pa opraviti tudi instrumentalno globinsko preverjanje. Izjeme so bile površine visoke prioritete (njive, travniki), kjer je moral biti takoj opravljen celoten servis, vendar je to lahko odobril le operativni oddelek MACC-a. Do zaključka leta 2000 so tako bila vsa ta področja očiščena površinske nevarnosti, kar je drastično zmanjšalo število žrtev.

Deminerske organizacije

Že kmalu po zaključku oboroženih spopadov, so na Kosovo začele prihajati organizacije specializirane v humanitarnem razminiranju. Večina med njimi je bila profitnih, ki so iskale morebitne donatorje za njihovo delo. V septembru 1999 se

¹¹ NATO je poleg tega zanikal velik odstotek neeksploziranih kasetnic, same ocene o njihovem številu pa so se močno razlikovale. KFOR je namreč pri svojih izračunih upošteval le 5 % neeksploziranih kasetnic od skupnega števila. MACC je na osnovi ocen s terena uporabljal pri svojih izračunih 10 % neeksploziranih kasetnic. V resnici je bilo precej odvisno kam je bila kasetna bomba odvržena, v mnogih primerih je ta odstotek presegel 30 %.

¹² BAC se izvaja s posebnim detektorjem, ki reagira na večjo količino kovine, deluje pa na večjih globinah kot navaden – minski detektor. Neeksplozirane kasetnice je mogoče najti tako na površini, kot tudi do 50 cm v zemlji.

¹³ Otroci so v večini primerov našli neeksplozirano kasetnico na površini in se začeli igrati z njo. V takih primerih je bila pogostokrat ubita celotna skupina otrok.

Slika 9. Popovac. Krava, ki je stopila na protitankovsko mino (foto: M. Bizjak)

Figure 9. Popovac. A cow killed by an anti-tank mine (photo: M. Bizjak)

je na Kosovu nahajalo 22 tovrstnih organizacij, od tega je bilo samo 9 nevladnih in neprofitnih organizacij t. i. NGO. Glavni problem MACC-a na začetku je bila alokacija teh organizacij, ker jih je večina prišla na Kosovo pred ustanovitvijo MACC-a in pa nekooperativnost nekaterih NGO.¹⁴ Položaj se je razjasnil septembra 1999, ko je na Kosovu ostalo 16 operativnih MCO, z urejenim finančnim stanjem. Vse MCO so se morale ustrezno akreditirati pri MACC-u, ki je poleg tega kontroliral in ocenjeval njihovo delo na terenu.¹⁵ V letu 2000 je na Kosovu delovalo 13 MCO. MACC je takoj ob njihovem prihodu opravil akreditacijo, jim določil širše teritorialno področje dela in jim dal konkretne naloge na samem terenu. Delo izven s strani MACC-a danih nalog ni bilo dovoljeno in je bilo kaznovano z odvzemanjem akreditacije. V letu 2001 se je število MCO še zmanjšalo na 12, vendar je šlo izključno za MCO, ki so na Kosovu delale že prej in bile znane po svojem dobrem delu. MACC je šel celo tako daleč, da je morebitne donatorje prosil naj finančna sredstva donirajo na Kosovu že prisotnim MCO, ki imajo polno zaupanje MACC-a. Tudi ta ukrep se je izkazal kot zelo pozitiven, saj so na Kosovu tako ostajale MCO in s tem tudi strokovnjaki, ki so problematiko zelo dobro poznali in so samo nadaljevali delo iz prejšnjega leta. V humanitarno razminiranje na Kosovu je bilo v slabih treh letih vpetih več kot 1000 ljudi, od tega približno 830 domačinov.¹⁶

Slika 10. Zračna ladja »Mineseeker«, uporabljena za izvidovanje nevarnih območij (foto: S. Saunders)

Figure 10. The »Mineseeker« airship was used to survey dangerous areas (photo: S. Saunders)

Posebnosti PHRK-ja

PHRK je bil znan še po dveh posebnostih. V samo razminiranje so bile aktivno vpete tudi ženske in oblikovana je bil t. i. prva ženska delovna skupina. Na splošno so se ženske kot deminerke na Kosovu odlično predstavile s svojim delom, v primeru delovne nesreče pa so znatno lažje prenašale svojo invalidnost.¹⁷ Druga značilnost je bil poskus izvidovanja minskih polj iz zraka. V drugi polovici leta 2000 je pod okriljem britanske vlade in OZN potekal projekt izvidovanja minskih polj Kosova iz zraka. V ta namen je bila na Kosovo pripeljana posebna »zračna ladja«, opremljena z zelo natančnimi kamerami in fotografskimi aparati ter tudi z radarjem za penetracijo površine. V treh tednih je plovilo obletelo celotno Kosovo, vendar je poznejša analiza posnetkov pokazala, da je bilo praktično uporabnih rezultatov zelo malo. Precej bolje bi bilo, če bi tovrstno izvidovanje izvedli takoj po vojni, vendar takrat varnostni razlogi tega niso dovoljevali.¹⁸

Slovenski delež pri razminiranju Kosova

Slovenski delež pri razminiranju Kosova je bil zelo izrazit. Mednarodna fondacija za razminiranje in za pomoč žrtvam min (ITF) je v projekt vložila kar 13,5 milijonov ameriških dolarjev. S tem denarjem je ITF omogočil razminiranje

¹⁴ Predvsem velja to za evangeličansko MCO »Samaritan purse«, ki je povsem samostojno delovala v okolici Dakovice in je bilo z njimi nemogoče vzpostaviti karkšenkoli stik.

¹⁵ Tako je bila nemški MCO Gerbera zaradi izredno slabega dela (najdene mine v že očiščenem delu minskega polja) umaknjena akreditacija za delo, zaradi česar je morala MCO prenehati z delom in Kosovo zapustiti.

¹⁶ Največja organizacija je bila HALO Trust, ki je štela 338 lokalnih delavcev in 9 tujcev. Povprečna plača lokalnih deminerjev je znašala 800 nemških mark.

¹⁷ Na splošno je veljalo, da je na Kosovu z ženskami – deminerkami lažje delati, ker so navajene na disciplino in imajo pozitiven odnos do dela in hierarhije, kar je nujno za delo na minskem polju. V celoti je bilo v razminiranju na terenu vpetih približno 40 žensk, različnih starosti, ki so delale pri treh MCO.

¹⁸ Celoten projekt je bil dokaj zaupen, po nekaterih informacijah naj bi bila vanj vpletena tudi britanska tajna služba. Mogoče je bil to tudi razlog, da ruski predstavniki KFOR-ja niso pustili plovilu leteti čez njihove baze, predvsem je ta prepoved veljala za nekdanje letalsko oporišče VJ Slatina pri Prištini.

Slika 11. Istok. Iskanje neeksploziranih kasetnic (foto: foto arhiv MACC)

Figure 11. Istok. Searching for unexploded cluster bombs (photo: MACC photo archive).

4.753,945 kvadratnih metrov površine, kjer je bilo odkritih in uničenih 2273 min in 1221 ostalih neeksploziranih ubojnih sredstev predvsem kasetnic. Poleg tega je bila kar 39 žrtvam min omogočena rehabilitacija v Inštitutu za rehabilitacijo v Ljubljani. Kot donacija PHRK-ju sta bila na Kosovo napotena tudi dva strokovnjaka, od tega je prvi v okviru MACC-a načrtoval razminiranje in vodil izvidovanja minskih polj, drugi pa koordiniral delo v okviru operativnega oddelka MACC-a.

Zaključimo lahko, da je program humanitarnega razminiranja na Kosovu zaključen predvsem zaradi hitrega in velikega odziva donatorjev. Poleg tega pa so bili pri samem delu na minskih poljih uporabljeni novi pristopi k problematiki razminiranja, ki so sila enostavni vendar zelo praktični pri delu. Zahtevajo pa večje tveganje in t. i. rizični management, kar se je na Kosovu odražalo v hitrem in kvalitetnem delu, vendar tudi v izredno velikem številu delovnih nesreč, v katerih so bili največkrat udeleženi najbolj izkušeni deminerji.¹⁹ Prvi načrti so predvidevali, da bi bilo mogoče Kosovo razminirati v petih letih, MACC si je v PHRK-ju zastavil zelo ambiciozen cilj zaključiti program do konca leta 2002. Zaradi dobrega odziva donatorjev in odličnega dela ekip na terenu je MACC-u to uspelo že decembra 2001.

Literatura

1. Thompson, H., 1999. Landmines and Unexploded ordnance in Kosovo. Pristina.
2. The Halo Trust Consolidated Minefield Survey Results. Pristina, 1999.
3. Bizjak M., Mine i kasetne bombe u (na) kosovskoj zemlji. Ka svetu bez mine – Okrugli sto u Novom Sadu, Podgorici i Prištini. Zbornik autorizovanih izlaganja na opštu temu – protiv antipersonalnih mina.
4. Zapiski in zaznamki avtorja

¹⁹ Preseneča velik odstotek v nesrečah udeleženih ljudi z največ izkušnjami, kot so: operativni vodje, nadzorniki na deloviščih, vodje posameznih deminerskih skupin ipd. V drugih deželah s podobnim programom razminiranja je delovnih nesreč precej manj, v njih pa so po večini udeleženi deminerji, ne pa vodilno osebje.